

پښگای راست

وه کامه یه؟

چوته؟

م . عبداللطيف أحمد مصطفی

پيش نويز و وتار خوینی مزگه وتی گه وړدی چوارقورنه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نه وه شدا هه موو جوړه لادانيکيش
ده گريته وه، له راسته پي لات بدات و
بيته پيگر له گه يشتنت به وئامانجه که
پيگه راسته که ده يگاتې.

که واته پيگا گهر راست نه بوو نه وه:
(أ) يا خواره و پيچاوپيچه و دورت
ده خاته وه له ئامانچ و خالی کوټايي. (ب)
وه يا پيگا که لادراوه له ئامانجي خوۍ و
به ره و ئامانجيکی تر سوپيڼراوه که ئهم
جوړه شيان زور خراپتره له پيگا ته نها
خواره که ، چونکه خواره پيچاو پيچه که
هه ندی جار ده گات به هه ده ف به لام دواي
ماندو بوون و دورکه وتننه وه يه کی زور
بسه گویره ی کسه می و زوری
خواره یه که ی به لام پيگا لادراو (منحرف) ه
که ، زیاتر له ئامانچ و مه به سته که

وشه ی (الصراط) له زمانی عه ره بیدا
بریتی یه له :

(الطريق الواضح الذي لا اعوجاج فيه) ^۱ .
واته : نه و پيگا ئاشکرا دياره یه که
هیچ خواری و پیچی تیدا نیه .

وه عه ره ب وشه ی (الصراط) به کار
ده هیښن بـ هه موو جوړه قسه و
کرده وه یه ک (گوفتار و کرداريک) راست بن
يان ناراست . به لام به راسته کان ده لاین
پيگای راست (الصراط المستقيم) وه
خواره کانیش وه سف ده که ن به خواری
ده لاین پيگای خوار (الصراط المعوج) ^۱ . وه
مه به ست به پيگای خوار (الصراط
المعوج) ته نها نه وه نیه پيگا که خواری و
پیچ و لوچی تیدا بیت ، به لکو له گه ل

(۱) (تفسير ابن جرير الطبري) (۱/۹، ۱)

دورکه وټوټه وه و به هیچ شیوه یه ك ناگات
به و ئامانجه، به لكو تا زیاتر له سه ری
بپړوات وخو ی ماندوبكات زیاتر له
ئامانجه كه دوردكه وټه وه .

به لام پښتو پاست به زوټرین کات
وئاسانترین شیوه گه یه نه ره به ئامانچ
(الصراط المستقیم أقرب مُوصل بین
الطرفین) ^۲ چونکه پښتو پاست بریتۍ یه
له نزیك ترین ماوه و کورت ترین هیڅی
نیوان دوو خال (جه مسه ر) . وه تا وه کو
هیڅه که خوار بیته وه دریژتر ده بیته وه و
دورتر ده که ویتته وه .

ریگای راست چونو سیفاته کانی چین؟

که واته پړگای راسټ چه ند سیفاتیکې
باشی هه ن که نه مانه ن :

۱- پښتانه د پښتو ژبې په ادبیاتو کې د «پښتانه» په نوم یاد شوي دي. دوی د خپلې کورنۍ او ملي هویت پر وړاندې خپله ژبه او کلتور ساتلی دی.

۲- وه مهروهه پښگايه کي (المعتدل) ه
واته تهخت وړيک ومام ناوهنديه نه به رزي
و زيده ره وي تيډايه . وه نه نرمي و
کورت ره وي .^۳

۳- (القرب) واته : نزیک ترین پیگا بو
گه یشتن به ئامانج بریتی یه له پیگای
راست.

۴- (السهولة): واتە: ئاسان پۇششتن پىيادا “وہ گومانی تپدا نیہ کہ پیگا تاوہ کو راست تربیت زیاتر پۇششتن لەسەری ئاسان دەبیّت ، بەلام پیگای ئالۆزو خوارو خپّ و پیچاو پیچ ، پۇششتن پىيادا ئاسان نیہ بەلکو نارەحەتە.

۵- (السَّعَةِ): واته فراوانی، بۆ ئەوەی
جیگای هه موو ئەوانه ببیته وه که پیایدا
دهرۆن .

۶- (المسلوك) واته: پیره وهو پیشتَر
خه لکی پيدا پوښتوهو پښگای پښوارانه .
۷- (الإیصال إلى المقصود): واته
گه یاندن به مه به ست و ئامانج، وه بی
گومان پښگای راست مړوځ ده گه یه نیت
به خالی کوټای کی ئامانج

(٢) (تفسير المنار) (١/٦٥).

(۳) پروانه سه‌ریاوه‌ی ییشو (۸/۲۱۴، ۱۹۴)

و مہ بہ سستی تھی^۴۔ بہ لآم پِنگای نا راست ،
یا دوورت دہ خاتہ وہ لہ ئامانچ لہ بہر
خوار یہ تھی، وہ یا دہ تگہ یہ نیّ بہ خالیکی تر،
پیچہ وانہ ی خالی مہ بہ ست لہ بہر لادر اویتی و
بچرانی و دہ رچونی لہ پِنگای راست ۔

که واته بۆ مان دەرکهوت که تهنه به و
پښگایه دهوتریت (الصرط) که نه و
سمفاته به رزانه ی دیشوی تډا بیت .

ٹو ریگا راستہ کی کہ ٹو سیفاتی

پیشوی تہدایہ ریٹبازی کی یہ؟

رَبِّبَازِی رَاسْت تَهَنِّها رِبَّبَازِی خَوایه، بَوِّه
تَهَنِّها رِبَّبَازِی کِهی خَوِّی بَه رَاسْت دَانَاوَمُو
فَهَرَمُووَه تَی: (إِنَّ رَبِّيَ عَلَّامُ السِّرَاتِ
مُسْتَقِیم) ۵. (وَهَذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِیمًا) ۶.

(وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ . صِرَاطَ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِلَّا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ) ٧ .

چونکه خوئی به ته نها به دیهینه رو
په روهردگاری بونه وهره بۆیه هه ر
خۆیشی به ته نها ریباز بۆدانه ریه تی :

(إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَشِيبٌ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالتُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ) ^٨

(٥) (هود: من الآية ٦٥)

(٦) (الأنعام: ١٢٦)

(٧) (الشورى: ٥٢-٥٣)

(٤) (مدارج السالكين: ٧/١) (بدائع الفوائد: ٩/٢) ابن القيم

(الْأَيْلَامُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ) ۹ .

وهمه دروستکاری نیمه تواناو، شیاوی
فهرمان پیکردنمان و بهرنامه بو دانانمانی
هیه “هره کو چوڼ هموو نامیریک ته نه
دروستکاره که ی دهنایت شیاوترین که ته لؤکی
ئیش پیکردن و بهرپوه بردنی بو دابنیت ،
وهه هرکه سیکی تر که دروستکاری نامیره که
نه بیت شاره زایی وتوانایی نه وهی نه که
که ته لؤک و بهرنامه ی راست و ته وای بو
دابی. که واته ته نه پښتانه بهرنامه ی یه کیک
راسته بو مړوځ که دروستیشی کردبیت و پزق
و پوزیشی بدات و مردن و ژیان ی بهر دهست
بیت و پښتانه بهرنامه و نیزامی بو خوړومانگ
وشه وو پړو زهوی و ناسمان و بونه وهر
داناه که الله یه .

وه سیفاته کانی پښتانه راست ته نه له
پښتانه که ی خوادا ه نه “چونکه هر
پښتانه نه و دیارو ناشکرایه له هموو
بونه وهر و پښتانه پویشتنی ناسانه و
نه وهنده ش فراوانه که جښتانه هموو
که سیکی پابردو و داهاتوشی تیدا

ده بیته وه به ی جیاوازی “هر ژابی یا
دهوله مه ند. لاواز بی یا بهر دهسه لات .
سپی بی یا ره ش. عره ب بی یا عه جه م.
جوان بی یا ناشرین .

چونکه پښتانه که دانه ره که ی خوی
گه وره یه بو یه خویشی گه وره یه .

به لام پښتانه خواره کان فراوان نین
چونکه کیشراوی دهستی ناده میزادی
بچوکی که م عیلمی که م دهسه لات ، بو یه
ته نه جښتانه نه وانه ی تیدا ده بیته وه که
کیشراویانه ، یا هاویرو هاوشیوه یانه .

وه پښتانه خوا هر له سهره تای
دروست بونی ناده میزاده وه تا نیستاش
پښتانه بهر ده کانی بو و کویره پښتانه
که س پيدا نه پویشتنو نی یه به لکو به
دریژی میژوو تاقی کراوه ته وه و
باشترین خه لکانیکی پيدا پویشتنو، که
نه وانه ن خوا نیعمه تی بهر ده پښتانه .

له پښتانه بهرانه و پیاو چاکان :

(صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ) ۱۰ .

(۸) (الاعراف: ۵۴)

(۹) (الملك: ۱۴)

(۱۰) (الفاتحه: من الآية ۷)

(۱۱) (النساء: ۶۹).

(وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّدِيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا) ^{۱۱}.

وه ږنگایه کی (معتدل) ه وزیده پړه وی و کورت پړه وی تیدانیه . وه نزیك ترین ږنگایشه بو گه یشتن به کوټایی و ئامانجی راسته‌قینه که پړه زامه ندی خواو چونه به هه شته که یه تی .

وه به دلنیا ییش ته نها ږنگا راسته کی په روه ردگار گه یه نه ره به به خته وهری دونیواو دواړوژ وه له حه دیسی پیغه مبه ردا ﷺ هاتووه که ږنگای راست ته نها ږنگای په روه ردگار ه :

(عبداللہ) ی کوری مه سعود ﷺ بوی گټپړاوپنه وه که :

(خط رسول الله ﷺ خطاً بیده ثم قال: ((هذا سبيل الله مستقيماً)) و خطاً عن يمينه و شماله ثم قال ((هذه السبيل ليس منها سبيلٌ إلا عليه شيطانٌ يدعو إليه)) ثم قرأ (وَأَنْ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكَُمْ وَصَاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) ^{۱۲}.

واته پیغه مبه ری خوا ﷺ خه تیکی پاستی له به رده م خوی کیشاو، له پاشان فه رموی :

((نه مه ږنیازی خوایه که پاسته)) .

وه له لای راست و چه پی خته پاسته که یشه وه خه تی تری کیشاو له پاشان فه رموی :

((نه مانه هه موویان ږچکه ن و هیچ ږچکه یه کیان نیه ئیلا شه یتانیکی له سه ره و بانگه وازی بو ده کات)) .

له پاشان پیغه مبه ر ﷺ نه م ئایه ته ی خوینده وه “ (وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكَُمْ وَصَاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) ^{۱۳} .

واته ته نها نه مه ږنگای منه که ږنگای پاسته بو یه شوینی که ون و شوین ږچکه کان مه که ون چونکه شوینکه وتنی ږچکه کان لاتان ده دات له ږنگای راست .

ږنگا راسته کی پړه ردگار کامه ؟

(۱۲) رواه الإمام أحمد (۱/ ۴۳۵) وهو صحيح.

(۱۳) (الأنعام: ۱۵۳)

(۱۴) أخرجه الترمذي (۲۸۶) وقال هذا حديث مرسل أى

وميکائيليان وت : ئەم نمونه يه ي بۆ ليک
بده نه وه تا به ئاشکرا تیی بگات .

ئەمانیش له ليکدانه وه که دا وتیان :

اللّٰه پادشاکه يه و .

خانوه که ش ئيسلامه .

ماله که ي ناوه وه يش به هه شته .

وه تـوـویش ئهـي محمد ﷺ ،

نيردراوه که يت بۆ ده عوه ت کردنی

خه لکه که . جا هه ر که سيک وه لامی

بانگه وازی تو بداته وه و شوین تو بکه ویت

به ته نها ئه وه ئه و که سه هاتوته ناو

ئيسلامه وه .

وه هه رکه سيکيش چوبیته ناو

ئيسلامه وه ده چیه ناو به هه شته وه .

وه ئه وه ش بچیت به هه شته وه له

خواردنه که ي ناوی ده خوات . به لام هه ر

که سيک وه لامی بانگه وازیکاره که ، واته

پیغه مبه ر ﷺ نه داته وه و شوینی نه که وی

ئه وه پادشاکه ، که (الله) يه سزای

ده دات به سزایه کی سه خت وتوند .

که و ابو حه دیسه که ئه وه ده گه یه نیت

که هیه که س به خته وه ر نابیت به خوشی

به هه شت ته نها ئه وه نه بیت که ده چیت

ناویه وه وه که سیش ناچیت ناو به هه شت

ته نها ئه وه نه بیت که هاتوته سه ر پاسته
شه قامی ئيسلام .

وه هیه که سيکيش نه هاتوته سه ر

پيازی پاستی ئيسلام ته نها ئه وانه نه بن

که وه لامی بانگه وازی پیغه مبه ریان

دابیت وه و له سه ر سوننه تی ئه و پویشتن

و قسه ی ئه ویان سه روی قسه ی هه موو

که سيکه وه دانابیت و بۆ قسه ی هیه

که سيک و مه زه بيک موخاله فه ی قسه ی

ئه ویان نه کردبیت ، وه پيشيشی

نه که وتبته وه له راو بۆچون و خوا

په رستی و هه لسوکه وت واته بیدعەیان

نه کردبیت له قسه یه کی یان کرداریک

(له دیندا) که فه رمانی ئه وی له سه ر

نه بیت .

(۲) وه له فه رموده یه کی تر دا هاتوه :

((ضرب الله مثلا صراطا مستقيما وعلى

جنبتي الصراط سوران فيهما أبواب مفتحة،

وعلى الأبواب ستور مرخات، وعلى باب

الصراط داع يقول : يا أيها الناس ادخلوا

الصراط جميعا ولا تنفرجوا (ولا تفرقوا) ولا

تعرجوا وداع يدعو من جوف (فوق)

الصراط فاذا أراد أن يفتح شيئا من تلك

الأبواب قال : ويحك لا تفتح فأنك إن تفتح تلجّه .

فالصراط : الاسلام .

والسوران : حدود الله تعالى .

والأبواب المفتحة : محارم الله تعالى .

وذلك الداعي على رأس الصراط : كتاب الله عز و جلّ .

والداعي فوق الصراط :

واعظ الله في قلب كل المسلم^{۱۰} .

واتای فهرموده که : پیغه مبهری خوا
 ﷺ فهرمووی: په روه ردگار نمونه به کی
 هیئاو ته وه به پښتانه کی پاست وه حالئ
 ئه م پښتانه پاسته وایه که دیوار له م لاو له و
 لای هه بیت. وه دوو دیواره که ش چه ندان
 ده رگای کراوه بیان تیدایه. وه له سه ر
 ده رگا کاندیش په رده ی شو پرکراوه
 (دادراوه) هه به وه له سه ر ده رگای پښتانه
 پاسته که بانگه وازیکار پښتانه بانگ ده کات
 ده لئیت :

(ياأيها الناس ادخلوا الصراط جميعاً ولا تفرجوا) ولا تفرقوا ﴿١٠﴾ ولا تتعوجوا ﴿١١﴾ .

ئهی خه لکینه بچنه ناو پښتانه پاسته که و
 پښتانه برپون له سه ری هه مووتان . وه پښتانه
 خوار نه که ن و له ده رگا کانی دوو
 دیواره که هی ئه ملاولادا نه پون و لیک
 دامه برین و دایر دایر و به ش به ش و
 کومهل کومهل نه بن ، هه ربه شه تان
 به لایه کدا و به ده رگایه کدا برپوات و له
 پښتانه پاسته که ده ریچیت ! .

وه بانگه وازیکار پښتانه له سه ر پښتانه
 (له ناو وه) بانگ ده کات ، هه ر که مروژ
 ویستی په رده ی به کیک له ده رگا کان
 بکاته وه و بچیته ناو وه بانگه وازیکاره که
 پیئ ده لئیت: (ويحك لا تفتح فأنك إن تفتح تلجّه) هاوار بو خوت په رده که
 نه که یته وه چونکه نه گه ر بیکه یته وه
 ده چیته ناوی و له پښتانه پاست
 لاده دیت و گومرا ده بیت و ده که ویته
 سه ر لای و گوناوه تاوان وه لدیرو به
 هیلاک چوون .

- پښتانه پاسته که بریتی به له ئیسلام .
 - وه دوو دیواره که هی ته نیشست
 پښتانه که نه و سنورانن که په روه ردگار
 بوئ داناوین له نیوان ئیمه و قه ده غه
 کراواوه کان .

(۱۰) ئیمامی نه حمده و حاکم ریوایه تیان کردوه به
 سه نه دیکي صحیح . وه هه روه ها ئیمامی ربذی ح (۲۸۵۹)

- وه‌ئو بانگه‌وازیکاره‌ی سه‌ر ده‌رگای رېځگای پاسته‌که کیتابی خوايه‌و قورئانه .

- وه بانگه‌وازیکاره‌که‌ی سه‌ر رېځگاکه‌ش (له‌ ناوه‌وه) بریتي‌ی په‌ له‌ ثاموژگاری کاری خوايی له‌ دلۍ ه‌موو موسولمانیکدا .

وهمزانیانی سه‌له‌ف، له‌هاوه‌لان و شوېن که‌وته‌کان، مانای رېځگای راستیان به‌م شیوه‌یه‌ی دیت لیک داوه‌ته‌وه :^{۱۶}
۱- ابن عباس و جابر و نواس بن سمعان رضی الله عنه و مقاتل فه‌رمویانه : رېځگای پاست بریتي‌ی په‌ له‌ : الإسلام .

۲- علي بن أبي طالب رضی الله عنه فه‌رمویه‌تی : بریتي‌ی په‌ له‌ كتاب الله .
۳- مجاهد فه‌رمویه‌تی : بریتي‌ی په‌ له‌ الحق .
۴- بکر بن عبدالله المزني فه‌رمویه‌تی : بریتي‌ی په‌ له‌ طريق سول الله : رېځگای پیغه‌مبه‌ر ﷺ .

۵- الحسن بن علي رضی الله عنه وأبو العالیة فه‌رمویانه : بریتي‌ی په‌ له‌ النبی ﷺ وصاحبه‌ من بعده أبوبکر وعمر. واته :

پیغه‌مبه‌ر ﷺ و دوو هاوه‌له‌که‌ی - أبوبکر وعمر - رضی الله عنه .

۶- عبدالله بن مسعود رضی الله عنه فه‌رمویه‌تی : بریتي‌ی په‌ له‌ الذي تركنا عليه رسول الله ﷺ واته : ئو رپیازه‌ی که‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ ی له‌ سه‌ریووه‌و ئیمه‌ - واته هاوه‌لانی - ی له‌ سه‌ر جی‌ه‌یشته‌وه .ﷺ

۷- سهل بن عبدالله فه‌رمویه‌تی بریتي‌ی په‌ له‌ : طريق السنة والجماعة : رېځگای سوننه‌ت وجه‌ماعه‌ت ﷺ .

۸- سعيد بن جبير فه‌رمویه‌تی بریتي‌ی په‌ له‌ : طريق الجنة : رېځگای به‌ه‌شت ﷺ .

وهمزانیانی ته‌فسیری قورئانیش سه‌باره‌ت به‌م لیک دانه‌وه‌ی پیښه‌وايانی سه‌له‌ف بو رېځگای پاست فه‌رمویانه : هیچ جیاوازیه‌که‌ نیه‌ له‌ نیوان ئو پرایانه‌ی پیښوو به‌لکو ه‌موو لیک دانه‌وه‌که‌ان به‌یه‌که‌وه‌ به‌ندن و پون که‌ره‌وه‌و به‌پاست دانه‌ری یه‌کدین (یه‌کترن) “ چونکه :

هه‌رکه‌سیک پابه‌ند بیت به‌ نیسلام نه‌وه‌ پابه‌نده‌ به‌قورئان، وه‌ قورئانیش حقه‌و ، حه‌قیقش ته‌نها رپیازه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ره‌ ﷺ که‌ له‌ پابردودا خو‌ی و هاوه‌لانی له‌سه‌ر بووه‌و ئیمه‌ی له‌سه‌ر جی

(۱۶) دواتر سه‌رچاوه‌ی ئه‌م ریوايه‌تانه‌ باس ده‌کریت

هېڅ شته (تر ګڼا عليه رسول الله). وه بڼه به پښتو نه هلی سوننه و جه ماعت ، وه نه نه نه و پښتو پښتو به هشته .

ياخود ده و تریت : هر که سې پيشه واکه پيشه مېرې () وشوین که و ته ابوبکر و عمر و هارون بې (واته له هر مه نه جې سه له ف بې) نه وه شوین حق که و ته وه وه که سې کیش شوین حق که و ته ، نه وه شوین نیسلام که و ته وه وه که سې کیش شوین نیسلام که و ته ، نه وه شوین قورئان که و ته وه و قورئانیش پښتو ژبې ته خوايه و گه به نه به به هشته .^{۱۷}

* نه مه ش ده قی و ته کانيانه :

۱- الحافظ ابن کثير^{۱۸} رحمه الله: اختلفت عبارات المفسرين من السلف والخلف في تفسير الصراط وإن كان يرجع حاصلها إلى شيء واحد وهو المتابعة لله وللرسول [و ذکر هنا أقوال السلف التي

ذكرنا في تفسير الصراط. ثم قال:] وكل هذه الأقوال صحيحة وهي متلازمة. فإن من اتبع النبي صلى الله عليه وسلم واقتدى باللذين من بعده أبي بكر وعمر فقد اتبع الحق ومن اتبع الحق فقد اتبع الإسلام ومن اتبع الإسلام فقد اتبع القرآن وهو كتاب الله وحبله المتين وصراطه المستقيم. فكلها صحيحة يصدق بعضها بعضا والله الحمد وقال الطبراني حدثنا... عن أبي وائل عن عبد الله قال الصراط المستقيم الذي تركنا عليه رسول الله ﷺ.

مانا که ی له پيش خوی باس کرا. ۲- ابن جریر^{۱۹}: والذي هو أولى بتأويل هذه الآية عندي معنيا به [وقفنا للثبات على ما ارتضيته ووفقت له من أنعمت عليه من عبادك من قول وعمل وذلك هو الصراط المستقيم لأن من وفق إليه ممن أنعم الله عليه من النبين والصديقين والشهداء والصالحين فقد وفق للإسلام وتصديق الرسل والتمسك بالكتاب والعمل بما أمره الله به والانزجار عما زجره عنه واتباع منهاج النبي صلى الله عليه وآله وسلم ومنهاج الخلفاء

(۱۹) (تفسير ابن جرير الطبري) (۱/۹، ۱)

(۱۷) ابن کثير (۱/ ۲۷) . (۱۸) سرچاوه ی پيشور.

الأربعة وكل عبد صالح وكل ذلك من الصراط المستقيم].

۳- البغوي^{۲۰}: وقال سهل بن عبد الله: ((طريق السنة والجماعة)) . وقال بكر بن عبد الله المزني: ((طريق الرسول الله ﷺ)) ولا ريب أن ما كان عليه رسول الله ﷺ وأصحابه عملاً وعلماً وهو معرفة الحق وتقديمه ، وإيثاره على غيره. فهو الصراط المستقيم . وقال سعيد بن جبیر طريق الجنة. واته: گومانی تیدانی‌یه که‌ئه و رېبازو مهنه‌جه‌ی پیغه‌مبه‌رو هاو‌ه‌لانی له کردارو گوفتاردا- که‌بریتی بوو له ناسینی حه‌ق و پی‌شخص‌ستنی و هه‌ل‌ب‌ژاردنی به‌سه‌رغه‌یری خویدا - ئه‌وه رېځگای راسته

۴- ابن قدامة المقدسي ده‌فه‌رمویت :

((وسیل الله و صراطه المستقیم : هو الذي كان عليه رسول الله وصحابته بدليل قوله تعالى : ((يس . والقران لحكيم . إنك لمن المرسلين . على صراط مستقيم)) وقال : ((إنك لتهدى إلى صراط مستقيم)) فمن اتبع رسول الله ﷺ في قوله وفعله كان فيمن يحب الله و يغفر له ذنوبه ، ومن خالفه في

قوله أو فعله فهو مبتدع ، متبع سبل الشياطين غير داخل فيمن وعد الله بالجنة والمغفرة والإحسان)).

واته: رېبازي خواو رېځگا راسته‌که‌ی ئه‌وه‌یه که پیغه‌مبه‌ری ﷺ خواو هاو‌ه‌لانی له‌سه‌ر بوو. که‌وا‌بوو هه‌ر که‌سیک شوین پیغه‌مبه‌ر ﷺ بکه‌ه‌ویت له‌قسه‌وه کرده‌وه‌یدا ئه‌وه ئه‌و که‌سه له‌سه‌ر رېبازه راسته‌که‌ی خوا‌یه‌و، له‌و که‌سانه‌یه که‌خوا خو‌شی ده‌وین وله گونا‌هیان خو‌ش ده‌بی‌ت . وه‌ه‌هر که‌سیکیش موخاله‌فه‌ی پیغه‌مبه‌ر بکات له‌قسه‌یدا یان له کرده‌وه‌یدا [واته رېبازي به‌کیکی تر هه‌ل‌ب‌ژیریت به‌سه‌ر رېبازه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ] [ئه‌وه موبته‌دیعه‌و شوین که‌وته‌یه بو‌رېبازي شه‌یتان و له‌و که‌سانه‌یه که‌خوا به‌لینتی به‌هه‌شت و چاکه له‌گه‌ل کردن و لی خو‌ش بوونی پی‌ داوون.

۵- ئیمامی القرطبي ئاموژگاریمان ده‌کات و ده‌فه‌رموویت : ((فاله‌رب‌ اله‌رب، والن‌جاة والن‌جاة ! و التمسك بالطريق المستقيم

چونکہ اللہ بہ تہا پہ رستن پِیگی
راستہ . وہ کہ یہ روہ ردگار فہ رمویہ تی:

(إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ) ٢٢ .

(وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ) ۲۳.

۲- وه تايهت کردنی پیغمبر ﷺ به شوین که وتنی به تهنها، وه که سیش نه کریته شهریکی نیرواوه که ی له شوین که وتندا . وشوین که وتن تهنها بو پیغمبره که ی بیت .

(إفراد رسله بالإتباع فلا يشرك برسوله
أحداً في طاعته وأتباعه ، فيجرد متابعة
الرسول ﷺ ظاهراً وباطناً علماً وعملاً) .

وہ تہا شوین پیغہ مبہر ﷺ کہ وتن
 پیگای راستہ، وہ ک پیہ روہ دگار
 فہ رموبہ تی:

(وَاتَّبِعُوا هَذَا صِرَاطَ مُسْتَقِيمٍ) ۲۴

(فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَىٰ

صراط مستقیم (۲۵)

(۲۳) (يُس: ۶۱)

(٢٤) (الزخرف: من الآية ٦١)

(٢٥) (الزخرف: ٤٣)

وه بنچینه ی یه که م دیته جی به :

تیگه یشتنی مانای (أشهد ان لا إله إلا الله) و نه نجامدانی داخوازیه کانی
 (العلم بمعناها و العمل بمقتضاها)
 وه مه رکه سیکیش ئه م بنچینه ی
 یه که مه ی تیدا نه بیّت واته ئیخلاسی
 ته وای نه بیّت بو خواو به ته نها ئه و
 نه په رستیّت ئه وه توشی شیریك ده بیّت
 (من فاتته الإخلاص وقع في الشرك).

وہ بنچینہ ہی دووہمیش دیتے دی بہ :
تِیگہ بشتنی مانای (أشهد أن محمداً
 رسول الله) **لہ گہلّ ٹہ نجامدانی**
داخوازیہ کانی . وہ ہرکہ سییکیش ٹہم
 بنچینہ ہی دووہمہ ی تیدا نہ بیّت واتہ تہنہا
 شوین پیغہ مبرہ ﷺ نہ کہ ویت وشوین
 غہیری ٹہ ویش بکہ ویت ٹہ وہ توشی
 بیدعو ولہ ریگا دہرچون دہ بیّت (مَن
 فاتتہ المتابعة وقع فی البدع).

که واته به جی ھینانی دوو بنچینه ی
پښا پاسته که ی ئیسلا م به دوو شت بوو
که بریتی بوون له :

١- زانين وناسيني حق (معرفه

الحق).

۲- کار کردن پی‌ئی (العمل بالحق).

واته زانستی راست و به سود (العلم النافع)،
و ده کرده و دهی باش و چاک (العمل الصالح)
به گوږه ی زانسته راسته که .

زانستی راست و به سود ځمکه يه ؟

به لام پیوږسته بزانی که زانستی
راست و به سود ته نها ئه و قورئان
وسوننه ته يه که په روه ردگار پیغه مبه ری
پی نار دووه و حه قیش ته نها ئه و به نامه و
مهنه جه يه که پیغه مبه ری و هاوه لانی
له سر بووه .

کرده و ده ی چاکیش ځمکه يه ؟

و ده کرده و ده ی چاکیش بریتی يه له هستان به
کار کردن به و زانسته حه قه ی که
سه رچاوه که ی له خواوه بوو ، و پیغه مبه ر
و هاوه لانی له سر ی بوون .

و ده بریتی يه له نزيك بوونه و ده له خوا، به :

(أ) بیروباوه ری راست و هه لقولاو له
قورئان وسوننه ت و ئیجماعی سه له ف .

(ب) و ده به جی گه یانندنی فه رزه کان ،
وپیشکه ش کردنی سوننه ته کان .

(ج) و ده دورکه وتنو و ده له قه ده غه
کراوه کان و نه هی لی کراوه کان .

که واته عه مه لی صالح بریتی يه له
پوښتن له سر ئه و دینه ی که خوی
په روه ردگار پیغه مبه ری پی
نار د. ئه و ده ش به و ده ده بیته که :
(أ) به راستی دابننن له هه موو
هه واله کانی و باوه رمان پییان بیته .

(ب) هه لسن به هه موو فه رمانه کانی .

(ج) دورکه وینه و ده له هه موو نه هیه کانی .

(د) شوږنیشی که وین له سوننه ته کانی .

(ه) حوکه می ئه و هه لبرترین
به سه ره موو حوکه میکی ترداو .

(و) له هه موو حوکه میکی ترمان خوشتر
بویت و مل که چی بین .

(ز) و ده بانگه وازی بولا بکه یین و جیهادی
دورنمانی بکه یین به هه موو شپوه یه کی
شه رعی و به گوږه یی تواناو له به رچاو
گرتنی دابین کردنی مه سلّ حه ت و که م
کردنی مه فسه ده ت ، (مراعاة جالب
المصالح ، وتقليل المفسد) .

و ده هیچ رښتيا کیش ناگات به خواو
به هه شته که ی ته نها ئه و رښتيا نه بیته که
پیغه مبه ر ی پی ها تووه و هاوه لانی
(سه له فی صالح) ی له سر بوون .

که واته پښتانه موسلمان سیري قورئان
وسوننه بکات وله مانا که یان بکات به ګوښه
پون کړنه وه زانایان سله ف " بڼه وه
بزانیت فرمانه کانی خوا کامانه تا پښان
هلسیت و نه هیه کانیش چین تا لپان
دورکه ویتنه وه و بیروپاوه پښتانه قینه ش چیه
تا باوه پښتانه دابمه زړینۍ ..

عيلمى بڼه عمل پښتانه ښار

به لام دواى ئه وه که زانيمان پښتانه
ښار بریتي يه له (عيلم و عمل)
پښتانه بزانين که هر زانيار يه ک ،
عمل وکرده وه له ګه نه بڼه ، ئه وه
پښتانه ښار نه و له خوانزیکت ناکاته وه
به لکو توشی غزه ب و تورپه یی وله عنه تی
خوات ده کات چونکه مړو هه رچه نده
بشزانیت پښتانه ښار کامه یه به لام که
به عمل له سهری نه پوات ئه وه ناګات
به نامانچ . وه کو یه هودیه کان که حه قیان
ده ناسی به لام عمل یان پی نه ده کړدو
عینادیان لی ده کړد ، بویه خوا غزه بی لی
ګرتن و به (المغضوب علیهم) . وه سفی
کړدن . وه پښتانه وریابین له پښتانه
یه هودیه کان چونکه زانایان فهرمو یانه :

هر که سیګ له زانایان ئه م ئوممه ته
عمل به زانسته حه که نه کات یان
نکولی لی بکات ئه وه وپچون (شبه) یکی
یه هودیه تی تیدایه وه بهرو پښتانه غزه ب
لی ګیراوان ده پوات و به ئه نده دازه
ئه وه ش له پښتانه ښار لایداوه .

عمل که به ګوښه زانستی قورئان

وسوننه نه بڼه پښتانه ښار

وه هر عمل و عبادت تیکیش ، له سهر
بناغو و بنچینه ی زانستی حه نه بڼه ، و
به ګوښه قورئان وسوننه نه بڼه ،
ئه وه شیان پښتانه ښار ، به لکو
ګومرای یه وسه لی شپواو یه . چونکه مړو
هه رچه نده له پښتانه خوی ماندو بکات به
پوښتن وراکړدن به لام ئه ګه نه زانیت
پښتانه ښار کامه یه ، ئه وه به پښتانه
خوار ولاړو لادراودا ده پوات و ناګات به و
نامانچ ی که مه به ستیه تی بیګات لی پښتانه
برینه که یدا . بویه عبادت
وماندو بونیکى زور ده کات (عامة ناصبة)

٢٦. به لام کۆتایی پێگاکی چونه
دۆزهخه: (تَصَلَّى نَارًا حَامِيَةً تُسْقَى مِنْ عَيْنِ
آبَةٍ) ٢٧

وه ئه وانهش كه عيبادهتى زۆريان هه بوو
به لام به گوێرهى زانستى حهق نه بوو
گومرپابوون وله پى پاست لايان داو
به رهو دۆزهخ كه وتنه پى وهك گاورهكان
(الضالّين). كه واته پيوسته وريابين
له پىگاي گاورهكانيش چونكه زانايان
فه رموبانه:

هه‌ر که سـیـک له‌خوایه‌رستانی ئه‌و
 ئوممه‌ته‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌گویره‌ی توانا
 زانستی نه‌بی‌ت به‌و دینه‌ حه‌قه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ
 . وه‌ خوا په‌رستیه‌که‌ی به‌گویره‌ی زانستی
 شه‌رعی قورئان وسوننه‌ت نه‌بی‌ت، ئه‌وه
 وی‌چون (شَبَه) یکی گاوه‌ر گوم‌پاکانی تیدا‌یه‌و
 به‌ئه‌ندازه‌ی بیده‌که‌ی له‌ریگی راس‌ت
 دور که‌وت‌ئه‌وه‌ به‌ره‌و ریگی گوم‌ریان.

وہ دہردی گا ورہ کانی توش بووہ
 ئہ گہ رچی عیبادہ تیش بکات بہ گویرہ ی
 عہ قل و عادت و تہ قلیدی کویرانہ .
 وہ ہر زانیہ کیش غہیری پیگای
 بیغہ مہر ﷺ بگریتہ بہر لہ زانداری

فَیْرُونِیْدَا ئَوه گومپایه و زانا نیه له دیندا
 هه چه نه ده چه ند زانیاری یه کیش فیر بیت
 به ناوی دین . وه هه ر عیباده تی کیش
 فه رمانی پیغه مبه ری ﷺ له سه ر نه بیت
 ئه وه رهت کراوه یه و بیدعه یه و
 خاوه نه که شی به و عیباده ته له خوا
 دورد که ویته وه نه ک نزیك ! که واته
 پیویسته به رده وام داوا له په روه ردگار
 بکه ین نیعمه تی زانینی حه ق وکرده وه ی
 باشمان پی ببه خشی بۆ ئه وه ی
 هیدایه تمان بدات بۆ پښگای راست نه ک
 پښگای یه هوده غه زه ب لی گیراوو گاوره
 گومپایه کان وه ک له حه دیسدا هاتووه
 (اليهود مغضوبٌ عليهم . والنصارى
 ضلال) ^{٢٨} “ بۆیه له هه موو په کهعه تیکی
 نوێژدا له خوا ده یار پینه وه ده لێن

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ
عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ٢٩

که واته: پیگای راست بریتییه لو زانست و کردهوه دهره کی و ناوه کیانه ی

(٢٧) (الغاشية: ٤-٥)

(٢٨) سنن الترمذي (٢٩٥٤)، وأحمد (٣٧٨/٤)

(٢٩) الفاتحة (٥-٧).

(وَمَنْ يَطْعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا)^{۳۰}.

وہ به پاستی ته هلی ته و پښتانه غه رپین له ناو خه لکدا وکه سانیکی زور دژایه تیان ده کهن، له جیاتی دوستایه تی . وه هاو هل وړه فقیان که من له واقیعدا، به لام با له پښتانه پاستدا مه ترسی که م په فقیان نه بیت و به پښتانه خوارولاریش نه خه له تین هه رچه نده پښتانه زورین ﴿لَا تَسْتَوِحْشُوا الطَّرِيقَ مِنْ قَلَّةِ السَّالِكِينَ﴾ چونکه له پاستیدا باشترین که س هاوړی و په فقیان نه، که پښتانه به ران و به نده پاسته کان وشه هیدان و پیاوچاکان.

پوخته یی باسه که

قال العلامة الشيخ عبد الرحمن بن ناصر السعدي رحمه الله: ((الصرط المستقيم هو العلم النافع و العمل الصالح؛ والعلم النافع هو ما جاء به الرسول من الكتاب والسنة، و

(۳۰) (النساء: ۶۹)

(۳۱) (سؤال و جواب عن أهم المهمات).

که له پښتانه به روه وهرگیراون و ده مانگه یه نن به به خته وهرس دونیا و دواړوژ. ﴿الصرط المستقيم: علوم وأعمال ظاهرة وباطنة مستفادة من مشكاة النبوة توصلنا إلى سعادة الدنيا والآخرة﴾ ...

پښتانه ته ښه خبرې څه ښه ته ښه خبرې ؟

له کوټاییدا دوا ناسینی پښتانه پاست، پیویسته بزانیټ که : پښتانه پاست پښتانه ته و که سانه یه که خوا نیعمه تی زانستی پاست و کرده وهی باشی به سهردا پشتون، واته حه قیان ناسیوه له سهر چاوهی قورئان وسوننه ته وه، به گویره یی تیگه یشتنی زانایانی سه له ف. وه عه مه لیشیان به و حه قه کرده وه ته مه نیعمه ت به سهردا پژاوانه ش که پښتانه پښتانه پاستن بریتین له پښتانه به ران و به نده پاسته کان وشه هیدان و پیاوچاکان، وه هر که سیکیش ته و حه قه بناسیټ که له قورئان وسوننه تدا هاتووه و گویره یی ته رمانه کانی خواو پښتانه به ر ښه خبرې بکات “ ته وه له سهر پښتانه پاسته و، له که ل نیعمه ت به سهردا پژاوان

ده بیت:

- العمل الصالح هو التقرب إلى الله بالاعتقادات الصحيحة، وأداء الفرائض و النوافل و اجتناب المنهيات. وهو القيام بحقوق الله و حقوق عباده. ولا يتم ذلك إلا بالإخلاص التام لله والمتابعة لرسول الله ﷺ - والدين يدور على هذين الأصلين؛ فمن فاته الإخلاص وقع في الشرك، ومن فاتته المتابعة وقع في البدع.^{۳۱}
- طريق الرسول الله ﷺ وما جاء به.
- وطريق أهل الغضب : وهي طريق من عرف الحق و عانده .
- وطريق أهل الضلال: وهي طريق من أضله الله عنه.

والحمد لله رب العالمين

قال ابن القيم رحمه الله: (إن الصراط المستقيم متضمن معرفة الحق، وإيثاره، وتقديمه على غيره، ومحبه والانقياد له، والدعوة إليه ، وجهاد أعدائه بحسب الإمكان والحق : هو ما كان عليه رسول الله ﷺ وأصحابه، وما جاء به علماً وعملاً في باب صفات الرب سبحانه ، وأسمائه وتوحيده ، وأمره ونهيه ، ووعدته ووعدته ، وفي حقائق الإيمان ، التي هي منازل السائرين إلى الله تعالى. وكل ذلك مسلّم إلى رسول الله ﷺ دون آراء الرجال وأوضاعهم وأفكارهم واصطلاحاتهم. فكل علم أو حقيقة ، أو حال أو مقام خرج من مشكاة نبوته ، وعليه السكة الحمديدية ، بحيث يكون من ضرب المدينة . فهو من الصراط المستقيم ، وما لم يكن من ذلك فهو من صراط أهل الغضب والضلال .

فما ثم خروج عن هذه الطرق الثلاث :